چارچوب های ارزیابی کارآمدی مناطق تحت حفاظت

زهرا قلیچی پور

عضو هیئت علمی دانشگاه حکیم سبزواری

سومین همایش ملی پارک های ملی و مناطق تحت حفاظت

شیراز- اردیبهشت ۱۴۰۴

منطقه ی تحت حفاظت

محدوده مشخص جغرافیایی است که جهت دستیابی به حفاظت بلند مدت طبیعت در همبستگی با خدمات اکوسیستمی و ارزشهای فرهنگی، از طریق ابزار قانونی یا سایر روشهای کارآمد، تعیین می گردد، به رسمیت شناخته می شود، اختصاص می یابد و مدیریت می شود.

راهبرد کلیدی برای حفاظت از ارزش های طبیعی و فرهنگی و خدمات اکوسیستمی مرتبط

[IUCN International Union for Conservation of Nature :www.iucn.org]

اثر بخشی یک منطقه تحت حفاظت

قرار گرفتن یک محدوده جغرافیایی تحت یک عنوان حفاظتی ،لزوماً به مفهوم دستیابی به اهداف حفاظتی در آن نیست

در معادله اثربخشی حفاظت از ارزش های تنوع زیستی ، علاوه بر تعداد و گستره مناطق تحت حفاظت باید کارآمدی مدیریتی نیز وارد شود .

مدیریت کارآمد مناطق تحت حفاظت به شیوه های راهبردی و عملیاتی اشاره دارد که پایداری و حفاظت طولانی مدت از تنوع زیستی و خدمات اکوسیستمی را تضمین می کند

جایگاه کارآمدی مدیریتی مناطق تحت حفاظت در کنوانسیون تنوع زیستی

- در هدف ۱۱ آیچی از سوی کنوانسیون تنوع زیستی مقرر شده است که تا سال ۲۰۲۰، حداقل ۱۷ درصد از مناطق خشکی و آبهای داخلی و ۱۰ درصد از مناطق ساحلی و دریایی به صورت **کارآمد** و عادلانه مدیریت شوند
- کنوانسیون تنوع زیستی در سال ۲۰۱۰ از کشورهای عضو درخواست کرد تا سال ۲۰۱۵ در ۶۰ درصد از مناطق تحت حفاظت خود با استفاده از ابزارهای ملی و بین المللی **کارآمدی** مدیریتی آنها را ارزیابی نمایند و نتایج را در پایگاه داده جهانی کارآمدی مدیریت گزارش کنند.
- کنوانسیون تنوع زیستی در سال ۲۰۲۲ هدف ۳ چارچوب جهانی کونمینگ-مونترآل را بر مبنای تعهد متعادین به حفاظت و مدیریت **کارآمد** حداقل ۳۰ درصد از مناطق خشکی و آب داخلی، و مناطق دریایی و ساحلی، تا سال ۲۰۳۰ تعیین کرده است.

کارآمدی مدیریتی یک منطقه تحت حفاظت

به طور مشخص بر سه مؤلفه متمرکز است:

- ✓مسائل مرتبط با طراحی منطقه (هر منطقه و شبکه مناطق)
- ✓مناسب بودن سیستم ها و فرآیندهای مدیریتی تعریف شده
- ✓دستیابی به اهداف منطقه حفاظت شده از جمله حفظ ارزش ها

مولفه های کارامدی مدیریتی: طراحی

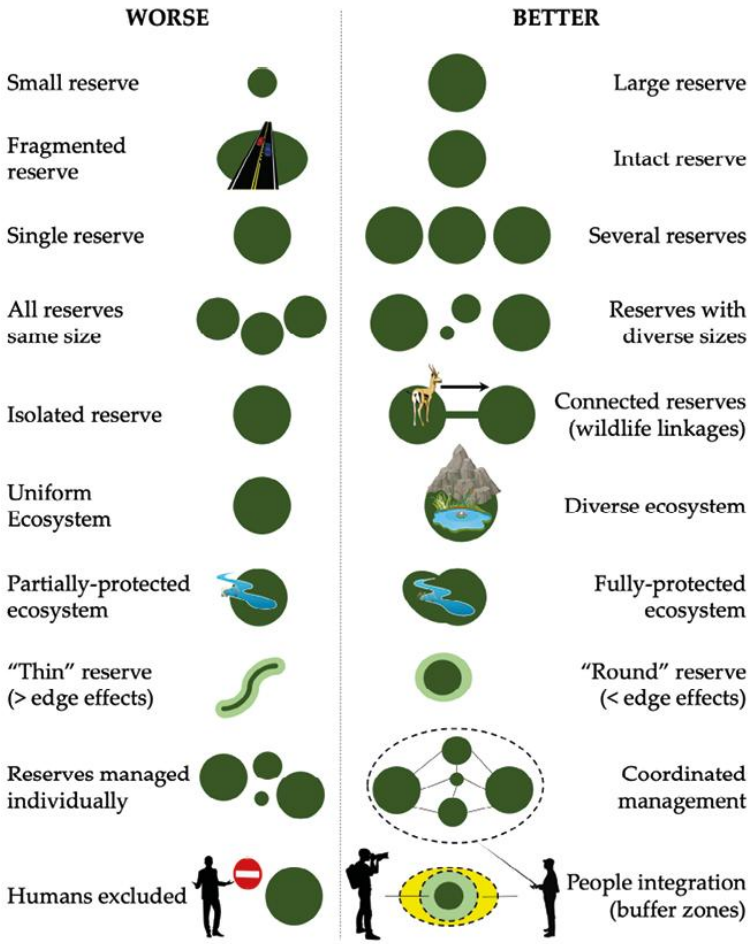

اندازه

شکل

وجود و مدیریت پهنه های ضربه گیر

ارتباط با سایر مناطق تحت حفاظت

شاخص بودن اکولوژیکی

تناسب با عملکردمورد انتظار

مولفه های کارامدی مدیریتی: نحوه مدیریت و پاسخگویی به چالش ها

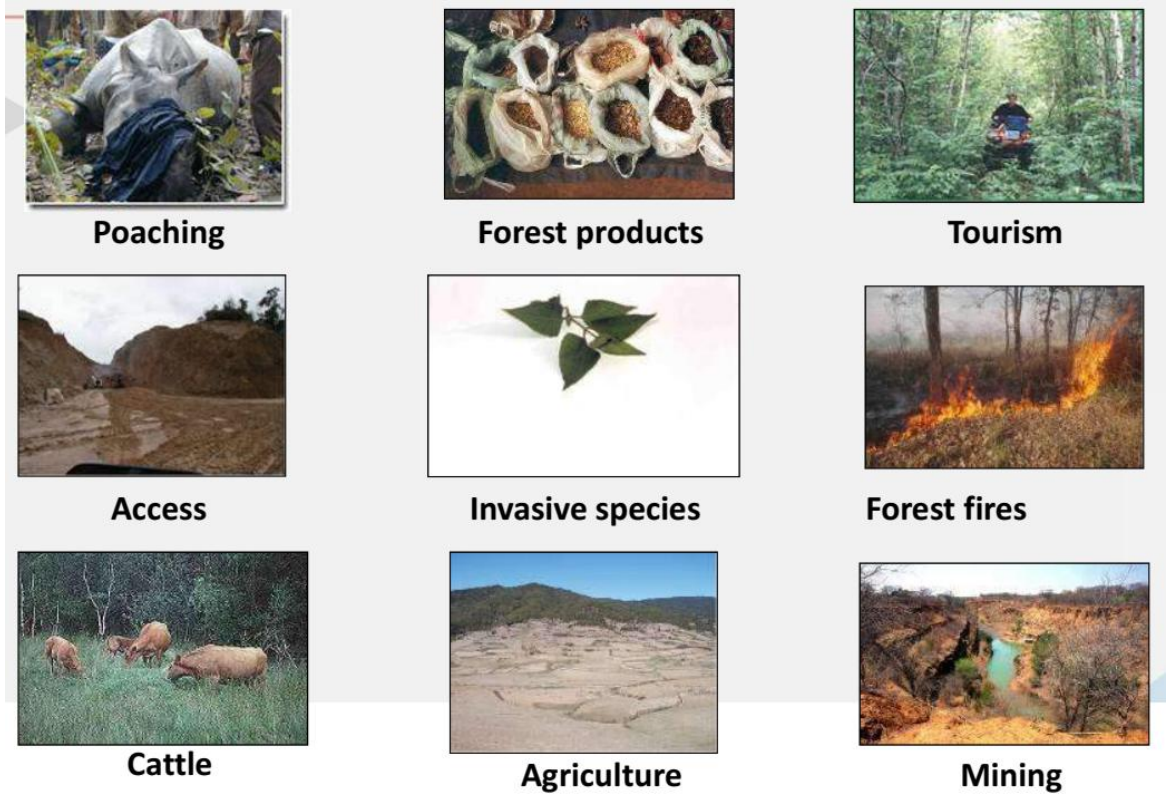

برنامه ریزی

آموزش

ظرفیت سازی

مدیریت تهدیدها

مشارکت جامعه محلی

اجرای برنامه ها

پایش مستمر

بازنگری برنامه ها

مولفه های کارامدی مدیریتی: دستیابی به اهداف منطقه حفاظت شده

دانشگاه حکیم سبزواری

تأثیرات اقدامات مدیریتی بر وضعیت زیستی و اجتماعی منطقه از قبیل:

- فراهم ساختن منافع معیشتی پایداربرای جوامع محلی (مثل درآمد، اشتغال، پرداخت برای خدمات زیست محیطی)
- شناسایی مؤثر تهدیدهای موجود برای ارزش های اصلی منطقه
- درنظر گرفتن و اجرایی کردن الزامات ارتباط کارکردی بین منطقه تحت حفاظت و سایر اکوسیستم های طبیعی
- ارزیابی تفصیلی شرایط و روندهای موجود در ارزش های منطقه
- تغییرات وضعیت ارزش های طبیعی مهم منطقه در مقایسه با زمان احداث منطقه
- وضعیت ارزش های فرهنگی مهم منطقه در مقایسه با زمان احداث منطقه
- تغییر در وضعیت گونه های کلیدی منطقه
- تغییر در شرایط زیستگاه

ارزیابی کارآمدی مدیریت یک منطقه تحت حفاظت یعنی چه؟

- سنجش میزان موفقیت مدیریت آن منطقه در حفاظت از ارزش ها و دستیابی به اهداف و چشم اندازهای تعیین شده برای آن
- یک سازوکار مهم برای ایجاد پاسخگویی صحیح ،اقدامات مناسب مدیریتی و شفافیت در هر دو زمینه گزارش دهی و اصلاح مدیریت مناطق تحت حفاظت

اجرای مدیریت انعطاف پذیر و قابل تطبیق

اصلاح برنامه ریزی

ترویج مسئولیت پذیری

چارچوب IUCN-WCPA برای ارزیابی کارآمدی مدیریتی مناطق تحت حفاظت

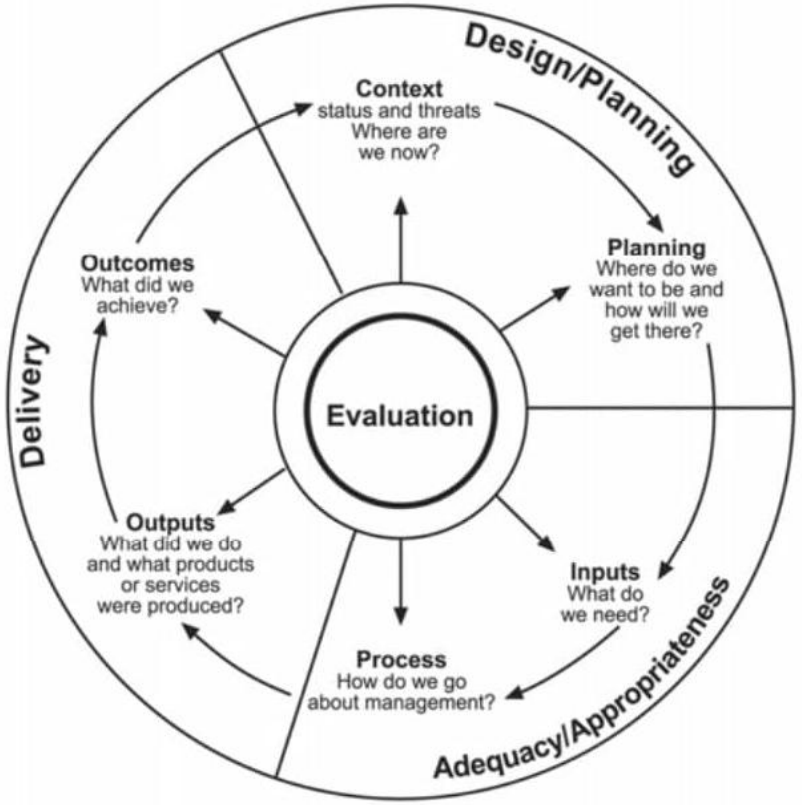

چرخه مدیریتی مناطق تحت حفاظت(Hockings et al. 2006)

Elements	Context Where are we now?	Planning Where do we want to be?	Inputs What do we need	Process How do we go about it?	Outputs What were the results?	Outcomes What did we achieve?
Criteria	Significance Threats Vulnerability National policy Engagement of partners	PA legislation and policy PA system design Reserve design Management planning	Resourcing of agency Resourcing of site	Suitability of management processes	Results of management actions Services and products	Impacts: Effects of management in relation to objectives
Focus of evaluation	Status	Appropriateness	Economy	Efficiency	Effectiveness	Effectiveness Appropriateness

ویژگی های کلی یک روش مناسب برای ارزیابی کارآمدی مدیریتی

- مفید و مرتبط با بهبود مدیریت مناطق حفاظت شده؛ ارائه توضیحات و نشان دادن الگوها و بهبود ارتباطات، روابط و آگاهی؛
- منطقی و سیستماتیک: کار در یک چارچوب منطقی و پذیرفته شده با رویکرد متعادل.
- بر اساس شاخص های خوب، که کل نگر، متعادل و مفید هستند.
- دقیق: ارائه اطلاعات واقعی، عینی، منسجم و به روز.
- قابل کاربرد برای پیاده سازی در منابع موجود، ایجاد تعادل خوب بین اندازه گیری، گزارش و مدیریت.
- بخشی از چرخه مدیریت موثر: مرتبط با ارزش ها، اهداف و سیاست های تعریف شده و بخشی از برنامه ریزی راهبردی، طرح مدیریت منطقه و چرخه های تجاری و مالی.
- همکاری: با ارتباط خوب، کار گروهی و مشارکت مدیران و ذینفعان مناطق حفاظت شده در تمام مراحل پروژه تا جایی که ممکن است. و
- تمرکز بر ارتباط مثبت و به موقع و اعمال نتایج.

برخی از ابزار های پرکاربرد ارزیابی کارآمدی مدیریت مناطق تحت حفاظت

- ابزار اثربخشی مدیریت یکپارچه: Integrated Management Effectiveness Tool (IMET)
- لیست سبز مناطق تحت حفاظت IUCN Green List of Protected and Conserved Areas
- ابزار ردیابی کارآمدی مدیریت Management Effectiveness Tracking Tool (METT)
- ارزیابی و اولویت بندی سریع مدیریت مناطق تحت حفاظت

The Rapid Assessment and Prioritization of Protected Area Management (RAPPAM)

- تقویت میراث ما Enhancing our Heritage (EoH)
- ارزیابی چشم انداز میراث جهانی World Heritage Outlook Assessments
- پایش مناطق مهم پرندگان و تنوع زیستی

Monitoring Important Bird and Biodiversity Areas (IBAs)

ابزار اثربخشی مدیریت یکپارچه:
Integrated Management Effectiveness Tool (IMET)

- IMETیک ابزار اثربخشی مدیریت مناطق تحت حفاظت(PAME) است که امکان ارزیابی عمیق مناطق حفاظت شده دریایی و زمینی را بدون توجه به دسته بندی مدیریت و نوع حکمرانی آنها فراهم می کند.
- هدف ابزار مناطق حفاظت شده IMET افزایش تلاش‌های حفاظتی و حفظ حکمرانی در مناطق با مدیریت جامعه محور مانند سایر اقدامات موثر حفاظتی مبتنی بر منطقه (OECMs)، مناطق دریایی تحت مدیریت محلی (LMMAs)، مناطق بومی و محلی حفاظت‌شده (ICCAs)، مناطق حفاظت‌شده محلی و ... است.
- به طور معمول، اولین ارزیابی IMET شامل یک کارگاه آموزشی ۳-۴ روزه با تیم منطقه حفاظت شده و ذینفعان کلیدی است که توسط یک یا دو مربی IMET تسهیل می شود.

فهرست سبز IUCN برای مناطق تحت حفاظت
IUCN Green List of Protected and Conserved Areas

- اولین استاندارد جهانی بهترین روش برای حفاظت مبتنی بر منطقه
- برنامه صدور گواهینامه برای مناطق حفاظت شده
- با به رسمیت شناختن مناطق حفاظت‌شده با مدیریت وحکمرانی خوب، قصد دارد تعداد مناطق طبیعی را افزایش دهد که نتایج طولانی‌مدت حفاظتی را برای مردم و طبیعت ارائه می‌کند.
- مناطق تحت حفاظت با متعهد شدن به دستیابی به استاندارد آن به فهرست سبز IUCN می پیوندند. زمانی که سطح بالایی از عملکرد محیط زیستی و اجتماعی را نشان می دهند، گواهی می گیرند.
- استاندارد فهرست سبز IUCN به چهار موضوع می پردازد: حکمرانی خوب، طراحی و برنامه ریزی صحیح، مدیریت موثر، و نتایج مثبت حفاظت.
- مدت زمان از درخواست تا صدور گواهینامه به کیفیت مدیریت منطقه در زمان درخواست بستگی دارد.

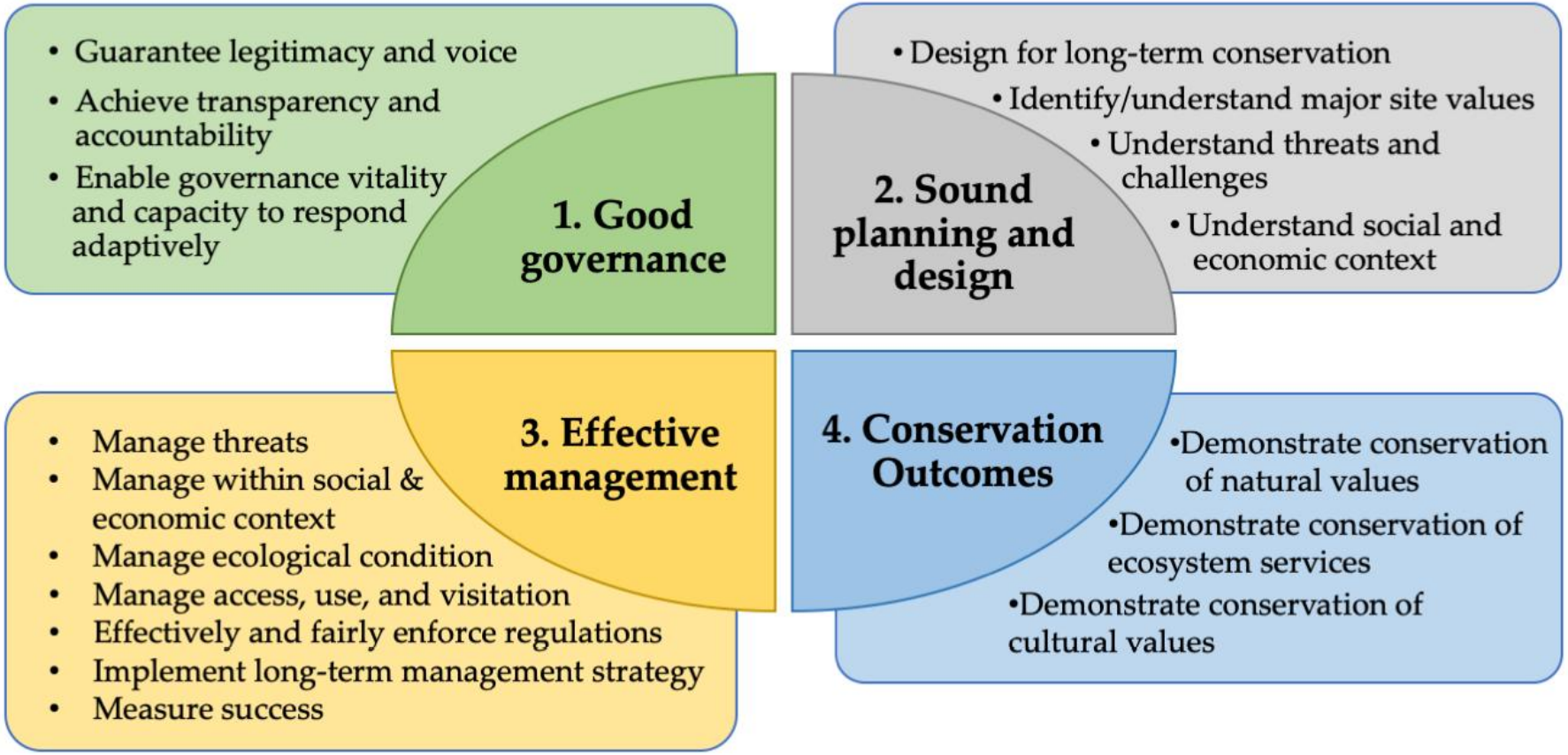

استاندارد های لیست سبز IUCN به عنوان اساس ارزیابی کارآمدی مدیریتی مناطق تحت حفاظت قابل به کار گیری است

ارزیابی و اولویت بندی سریع مدیریت مناطق تحت حفاظت
The Rapid Assessment and Prioritization of Protected Area Management (RAPPAM)

- به سیاستگذاران ابزاری برای دستیابی به آن هدف با امکان ارزیابی سریع اثربخشی مدیریت کلی مناطق حفاظت شده در یک کشور یا منطقه خاص ارائه می دهد.
- دارای چهار شاخص اصلی ورودی ها، برون دادهای مدیریت، طراحی و برنامه ریزی برای منطقه و فرایندهای تصمیم گیری مدیریت است
- دقیق ترین و مؤثرترین رویکرد برای اجرای این روش، برگزاری یک کارگاه یا مجموعه کارگاه های تعاملی است که در آن مدیران، سیاست گذاران و سایر ذینفعان مناطق حفاظت شده به طور کامل در ارزیابی مناطق حفاظت شده، تجزیه و تحلیل نتایج و شناسایی گام ها و اولویت های بعدی مشارکت دارند.

تقویت میراث ما Enhancing our Heritage (EoH)

- شامل دوازده ابزار عملی است که هر کدام برای کمک به مسئولین حفاظت از سایتهای میراث جهانی طراحی شده‌اند تا عناصر یک چارچوب مدیریتی جامع، از جمله راهبردهای نظارت هدفمند را گرد هم بیاورند.
- طراحی شده به عنوان تمرین های جداگانه، هر کدام با جداول و دستورالعمل ها، تاکید بر کاربر پسند بودن، انعطاف پذیری و سازگاری با واقعیت های محلی است.
- اگرچه این طرح با تمرکز بر ویژگی های طبیعی توسعه یافته است، اما قابلیت به کار گیری به عنوان ابزاری برای حفظ سرمایه های فرهنگی را دارد.

ارزیابی آینده میراث جهانی
World Heritage Outlook Assessments

- IUCN این روش استاندارد شده را برای ارزیابی چشم انداز حفاظت از سایت های میراث جهانی طبیعی توسعه داده است.
- اولین فرآیند ارزیابی جهانی برای همه سایت های طبیعی و ترکیبی میراث جهانی است .
- از یک وب سایت تعاملی و یک گزارش جهانی سه ساله تشکیل شده است.
- ارزیابی های چشم انداز حفاظت را برای همه سایت های میراث جهانی طبیعی ارائه می دهد. این ارزیابی‌ها نشان می‌دهد که آیا یک سایت میراث جهانی طبیعی ارزش‌های خود را در طول زمان حفظ می‌کند یا خیر؟
- ارزیابی بر اساس ۱) وضعیت فعلی و روند ارزش‌ها، ۲) تهدیدات مؤثر بر آن ارزش‌ها، و ۳) اثربخشی حفاظت و مدیریت انجام می شود.

پایش مناطق مهم پرندگان و تنوع زیستی
Monitoring Important Bird and Biodiversity Areas (IBAs)

- برای نظارت بر وضعیت حفاظت، تهدیدات و اقدامات حفاظتی در IBAs توسط BirdLife International توسعه یافته است.
- یک چارچوب استاندارد به اندازه کافی ساده، منعطف و کاربردی است که به طور موثر در طیف گسترده ای از سایت ها پیاده سازی می شود.
- این چارچوب اجازه می دهد تا داده های ملی در سطوح زیر منطقه ای، منطقه ای و جهانی جمع آوری شوند تا اهداف گسترده تر مشارکت BirdLife را برآورده سازند.

همایش ملی
پارک‌های ملی و مناطق تحت حفاظت

دانشگاه حکیم سبزواری

ابزار ردیابی کارآمدی مدیریت
Management Effectiveness Tracking Tool (METT)

- . این ابزار اساساً برای ردیابی وضعیت مدیریتی در طول زمان در یک منطقه تحت حفاظت واحد و شناسایی اقدامات برای رفع هرگونه ضعف مدیریتی به جای مقایسه مدیریت بین مناطق مختلف طراحی شده است.
- شامل دو بخش اصلی است:
- برگ داده ها (Datasheets) : که اطلاعات کلیدی در مورد منطقه تحت حفاظت ، ویژگی ها، تهدیدها و اهداف مدیریتی مربوط به آن را جمع آوری می کنند و در مورد کسی که ارزیابی را انجام می دهد جزئیاتی ارائه می نمایند.
- فرم ارزیابی : که یک سنجش ترکیبی در مورد ۳۸ پارامتری که هر ۶ مؤلفه چهارچوب ارزیابی WCPA (شامل زمینه، برنامه ریزی،ورودی ها، فرآیندها ، خروجی ها و نتایج) را تلفیق می نماید ارائه می کند.فرم به صورت یک پرسشنامه با پاسخ های ۴ گزینه ای با امتیاز بین ۰ (ضعیف) تا ۳ (عالی) طراحی می شود. هر پرسش فیلد داده هایی دارد که شامل یادداشت هایی در مورد پاسخ ها (در صورت امکان همراه با بیان دلیل)، گامهایی که ممکن است برای بهبود مدیریت ضرورت داشته باشدو جزئیاتی در مورد منبع اطلاعات ذکر شده می باشند.

چارچوب‌های ارزیابی کارآمدی مدیریت مناطق تحت حفاظت

1	Does the PA have legal status or is it established through "other effective means"?
2	Is management undertaken to achieve the objectives of the protected area?
3	Are appropriate regulations/controls in place to manage use and activities in accordance with the management objectives of the protected area?
4	Does land and sea use planning outside of the protected area recognise the protected area and contribute to the achievement of management objectives?
5	Is the protected area the right size and shape to protect species, habitats, ecological processes and water catchments of key conservation concern?
6	Is the boundary known and demarcated?
7	Is there a management plan or equivalent and is it being implemented?
7a-c	Additional points: Planning process
8	Is there a regular work plan and is it being implemented?
9	Do you have enough information to manage the area?
10	Are there enough people to manage the protected area?
11	Do the people involved in managing the protected area have the necessary k
12	Is the current budget sufficient?
13	Is the budget secure?
14	Is the budget managed to ensure effective administration of the protected a
15	Are equipment and facilities sufficient for management needs?
16	Can staff (i.e. those with responsibility for managing the site) enforce protect
17	Are systems (e.g. patrols, permits, intelligence gathering etc) in place to cont
18	Do protected area staff have safe working conditions and does management
19	Is there a programme of management-orientated survey and research work?
20	Are management activities regularly monitored, evaluated and adapted?
21	Is active resource management being undertaken?
22	Is the protected area consciously managed to adapt to climate change?
23	Is the protected area being consciously managed to prevent carbon loss and t

23	Is the protected area being consciously managed to prevent carbon loss and to encourage further carbon capture?
24	Does management consider ecosystem service provision?
25	Is there a planned education programme linked to the management needs?
26	Is there co-operation with neighbouring land/sea State and commercial users?
27	Do commercial tour operators contribute to protected area management?
28	If fees (i.e. entry fees or fines) are applied, do they help protected area management?
29	Are visitor facilities and services adequate?
30	Are Indigenous people involved in management decisions?
31	Do local communities living in or near the protected area have input to management decisions?
31a-c	Additional points - Impact on communities
32	Is the protected area providing sustained livelihood benefits to local communities and/or Indigenous people, e.g. income, employment, payment for ecosystem services?
33	Are the threats to the main values of the protected area being effectively addressed?
34	Have the requirements for functional connectivity have been assessed and implemented?
	Detailed assessment of condition and trend in values
35	What is the condition of the important natural values of the protected area as compared to when it was first designated?
35 a-c	Additional points - Condition of natural values
36	What is the condition of the important cultural values of the protected area as compared to when it was first designated?
36 a-c	Additional points - Condition of cultural values
	Detailed assessment of key species
37	Has the status of key indicator species changed over the last 5 years?
	Detailed assessment of habitats
38	Has the status of habitats changed over the last 5 years?

همایش ملی پارک‌های ملی و مناطق تحت حفاظت

دانشگاه حکیم سبزواری

	اهداف	مقررات/کنترل ها	طراحی برای کاربری سرزمین	طراحی منطقه	تعیین دقیق مرزها	طرح مدیریت
برنامه عمل منظم	انوانتر	منابع	تعداد پرسنل	دانش و مهارت	بودجه جاری	امنیت بودجه
مدیریت بودجه	تجهیزات و تسهیلات	اجرای قانون	**۳۸ پارامتردر فرم ارزیابی METT**	ایمنی پرسنل	پایش و ارزیابی	مدیریت منابع
تورگردان های حرفه ای	تغییر اقلیم	وضعیت قانونی		خدمات اکوسیستم	آموزش و اطلاع رسانی	همسایه های دولتی و تجاری
وضعیت ارزش های طبیعی	وضعیت ارزش های فرهنگی	مردم بومی	جوامع محلی	تهدیدها	خدمات و تسهیلات بازدید کننده	ورودیه ها
وضعیت حفاظتی گونه های شاخص کلیدی	وضعیت حفاظتی زیستگاه ها	ارتباط با مناطق پیرامونی	منافع معیشتی	پژوهش	سیستم های حفاظتی	جذب کربن

همـایـش ملـــی
پارک‌های ملی و مناطق تحت حفاظت

دانشگاه حکیم سبزواری

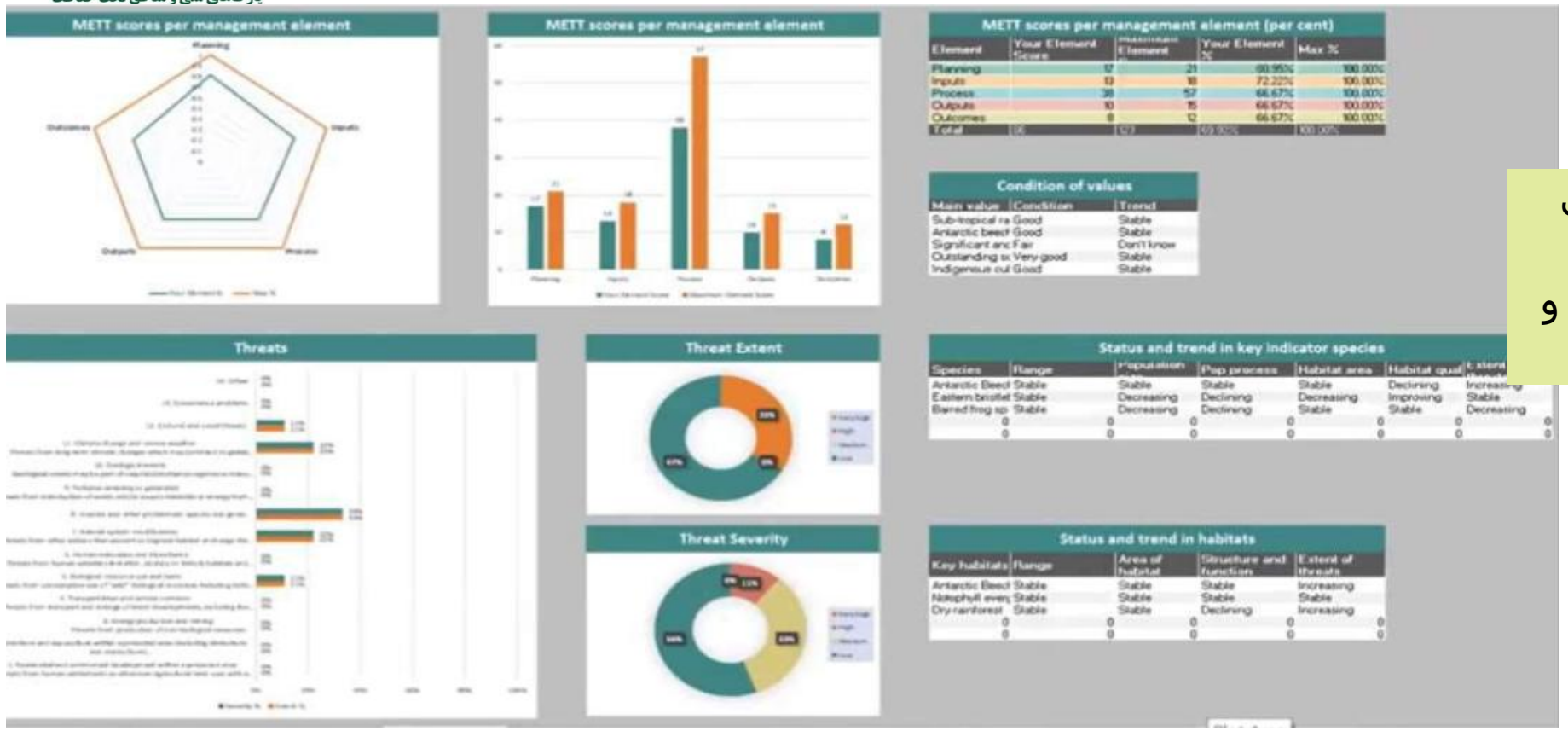

یکی از نقاط قوت METT-4 وجود یک داشبورد است که به طور خودکار نتایج تحلیل ها را به صورت نمودار و جدول تفسیر می کند

توجه داشته باشید:

- پس از تکمیل METT ، جدول زیر آنچه را که به عنوان "اقدامات بهبود مدیریت" برای افزایش یا حفظ امتیازات METT خود ثبت کرده اید نشان می دهد.
- جدول زیر می تواند برای شما به عنوان یک برنامه کاری محسوب شود و پیگیری نتایج ارزیابی METTرا آسان تر می کند.
- می توانید از پنج ستون آخر که در ارتباط با هر اقدام پرسش هایی را مطرح می کنند برای ارائه جزئیات در مورد نحوه اجرای "اقدامات بهبود مدیریت" استفاده کنید.

اقداماتی که برای بهبود کارآمدی مدیریت خود شناسایی کرده اید

ردیف	پرسش	امتیاز فعلی	امتیاز قبلی (در صورت دسترسی)	اقدامات برای بهبود مدیریت	تا کی؟	چه کسی مسئول است؟	چه کسان دیگری لازم است در کار دخیل شوند؟	نیازهای بودجه ای	سایر موارد
1	آیا این منطقه ثبت قانونی شده است یا از طریق " سایر ابزارهای مؤثر احداث شده است؟								

Actions you have identified to improve your management effectiveness

No.	Question	Actions to improve management	By when?
1	Does the PA have legal status or is it established through "other effective means"?	Nil	
2	Is management undertaken to achieve the objectives of the protected area?	Nil	
3	Are appropriate regulations/controls in place to manage use and activities in accordance with the management objectives of the protected area?	Nil	
4	Does land and sea use planning outside of the protected area recognise the protected area and contribute to the achievement of management obectives?	Improve liaison with local government planning	
5	Is the protected area the right size and shape to protect species, habitats, ecological processes and water catchments of key conservation concern?	Strategic acquisition to improve connectivity	
6	Is the boundary known and demarcated?	Nil	
7	Is there a management plan or equivalent and is it being implemented?	Increased staff and resourcing	
7a-c	Additional points: Planning process	Indigenous engagement recently improved. Planning can take too long to complete	
8	Is there a regular work plan and is it being implemented?	Increased staff and resources	
9	Do you have enough information to manage the area?	Increase monitoring across greater range of attributes	
10	Are there enough people to manage the protected area?	Increased staff and resources	
11	Do the people involved in managing the protected area have the necessary knowledge and skills?	Specialist regional staff made more available to assist on-park management	
12	Is the current budget sufficient?	Increase budget to enable full completion of annual program	
13	Is the budget secure?	Nil	
14	Is the budget managed to ensure effective administration of the protected area?	Timely distribution of funds	
15	Are equipment and facilities sufficient for management needs?	Increase resources and capital funding for camping area development	
16	Can staff (i.e. those with responsibility for managing the site) enforce protected area legislation and regulation?	Extend training to all staff	
17	Are systems (e.g. patrols, permits, intelligence gathering etc) in place to control access/resource use in the protected area?	Nil	
18	Do protected area staff have safe working conditions and does management prioritise safety?	Maintain vigilance and OHS procedures	
19	Is there a programme of management-orientated survey and research work?	Annual research seminar	
20	Are management activities regularly monitored, evaluated and adapted?	Workshop with local staff and dedicated budget to address	

... 38. Actions to improve management | Additional help information

همایش ملی
پارک‌های ملی و مناطق تحت حفاظت

دانشگاه حکیم سبزواری

- تکمیل METTتنها اولین مرحله ارزیابی است. فرآیند پیاده سازی باید شامل مدیریت تطبیقی (به عنوان مثال، طرح اقدام برای اجرای نتایج) و فرآیند ارتباطات برای به اشتراک گذاشتن نتایج به صورت محلی و جهانی باشد.

- اگر به درستی مورد استفاده قرار گیرد، METTابزاری برای ثبت نقاط قوت و ضعف مهم مدیریت بدون صرف زمان و منابع زیاد و تبدیل آن به یک برنامه عملیاتی است.

- این برنامه عملیاتی می تواند به عنوان یک راهنمای سریع برای پیگیری پیشرفت در طول زمان استفاده شود
- ارزیابی کامل METTچند سال بعد تکرار می شود.

- حفاظت از یک محدوده جغرافیایی زمانی به حفاظت مؤثر از تنوع زیستی می انجامد که مدیریت آن به اندازه کافی کارآمد باشد و به طور پیوسته تحت ارزیابی قرار گیرد.
- برای ارزیابی کارآمدی مدیریتی از ابزارهای مختلف استفاده می شود .ولی اگر از یافته‌های ارزیابی کارآمدی مدیریت برای بهبود شرایط مدیریت در عرصه استفاده نشود، هیچ ابزاری به حد کافی مفید نخواهد بود.
- ارزیابی کارآمدی مدیریتی تنها یک گام در یک مسیر است که رسیدن به مقصد را گام های قبل و بعد آن تعیین خواهند کرد.